

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міністерство освіти і науки України

УДК 111:[111.32+316.3]:2-38(043.3)

КРИЛОВА ВСЕЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В БУТТІ
ЛЮДИНИ ТА СПІЛЬНОТИ

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Реферат

на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Андрущенко Тетяна Іванівна,
Національна музична академія України
імені П.І. Чайковського,
завідувач кафедри суспільних наук

доктор філософських наук, професор
Газнюк Лідія Михайлівна,
Харківська державна академія
фізичної культури,
завідувач кафедри гуманітарних наук

доктор філософських наук, старший дослідник
Туренко Віталій Едуардович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Захист відбудеться 20 лютого 2025 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Ярошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Питання харизми є актуальним в усі часи, тому що воно пов'язане не лише з особистісним, а й з соціальним буттям людини. Харизма людини як екзистенціальний шарм і внутрішня сила дає їй можливість притягувати увагу, впливати, актуалізовувати інших у співтворчості або маніпулювати ними і, навіть, змінювати хід історії. Виявлена і розвинута харизма сприяє досягненню повноти життя і самореалізації людини у суспільстві. Харизма – це здатність викликати довіру і вести за собою людину або цілу спільноту. Харизма, як показник зрілості й цілісності людини та спільноти, дає можливість актуалізувати відповідальність у різних сферах життя, розвиваючи їх та проявляючи у них креативність.

Щире переживання особистістю харизми виражає усвідомлення власної винятковості та слідування їй у практиці життя, що дає можливість об'єднувати інших, спрямовуючи розвиток суспільства.

Проблема харизми загострюється в часи війни й повоєнного відновлення суспільства, що особливо актуально для сучасної України. Дійсно, питання харизми, харизматичної людини, її ролі у спільноті є вельми важливими у період відстоювання Україною своєї свободи та ідентичності, що в умовах війни потребує особливого зміцнення народного духу, національної стійкості та посилення суб'єктності у світі. Гуманістичні харизматичні лідери здатні не лише підтримувати окремих людей та цілі спільноти у кризові часи, а й змінювати їх долю, наповнюючи їх сенсами, давати духовні орієнтири у періоди світоглядних пошуків, утвердження, захисту і розвитку як особистості, так і суспільства.

Вияви харизми в бутті сучасної людини та суспільства все більше набувають значних трансформацій. Якщо на початку ХХ століття харизма вважалася екстраординарним природним даром людини, доповненим її особистими напрацюваннями, то протягом останніх десятиліть вона все більше набуває імітаційних рис, стаючи суто функціональним засобом комунікації та досягнення соціального успіху. Харизматиком все частіше вважається той, хто володіє маніпулятивними поведінковими технологіями впливу, а не той, хто розкрив унікальність власної особистості у акті самотворення. Втрачаючи щирість, а інколи й людяність, харизма перетворюється на інструмент для досягнення влади над іншими.

Показовою є популярність сучасних технологій набуття харизми задля отримання вигоди внаслідок маніпуляцій. Про це свідчить велика кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, тренінгів та програм, ведучі яких обіцяють зробити людину харизматичною за короткий час, описуючи маніпулятивні поведінкові прийоми, але зовсім не спонукаючи її харизматично мислити, діяти, жити, беручи відповідальність за власний особистісний розвиток і самореалізацію. По суті, пропонуються технології набуття не дійсної, а імітаційної харизми людини, що унеможлиблює розкриття її особистості та веде до гальмування розвитку і, навіть, стагнації суспільства.

Спрощене сприйняття харизми як засобу, а не мети, призводить до того, що сучасні люди все більше прагнуть здаватися, а не бути, грати роль або

демонструвати видимість себе не лише широкому загалу у соціумі, діяльності та відносинах, а й наодинці з собою.

Сьогодні харизма все більше втрачає душевність і духовну глибину. Це відбувається під впливом волі до влади і слави несправжніх харизматичних лідерів та їх послідовників. Заміна суспільного діалогу між лідерами і народами на його видимість унеможлиблює конструктивність проявів харизми.

Такі тенденції присипляють пробудження дійсної харизми людини в усій її повноті, душевності й щирості, деформують її прояви у спільноті, відвертають особистість від критичного й креативного пізнання і самопізнання харизми, що дарує внутрішню ясність, органічність і гідність самореалізації, усвідомлення власних особистісних завдань та життєвої місії.

Сказане натякає на потребу комплексного осмислення феномену харизми в бутті людини та спільноти, її дійсних та імітаційних проявів, а також екзистенціальних та світоглядних основ, які спрямовують розвиток і самореалізацію особистості та спільноти особистостей.

Ступінь розробленості проблеми. У даному дослідженні ми виходимо з того, що харизма, з одного боку, є виявом особистості, що виражає її світогляд та вроджені якості, з іншого боку, – це екзистенціальний шарм, властивий людині або спільноті, якого вони набувають шляхом власного становлення, соціальної самореалізації та взаємодії з оточуючими. Тому евристично цінними для осягнення феномену харизми як вродженої лідерської якості та особистісного надбання стають роботи таких античних мислителів як Сократ, Ксенофонт, Платон, Арістотель.

Для осягнення ідеї про те, що харизма має не лише індивідуальний, а й суспільний характер, необхідним є звернення до концепцій таких дослідників як М. Вебер, Д. Еммет, Р. Зом, Е. Трельч. Роботи даних авторів дають можливість осмислити персональну та соціальну значущість харизми.

Теоретично цінними у контексті дослідження харизми як результату переживання й усвідомлення власної виключності у суспільстві виступають роботи мислителів XIX ст. С. К'еркегора та Ф. Ніцше, а також XX ст. (М. Гайдеггер, М. Мерло-Понті, Х. Ортега-і-Гассет, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс), які осягають людське буття в усій його неповторності й багатогранності.

Важливими для усвідомлення проблеми специфіки харизми як комплексного вияву людини та спільноти стають роботи Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, Ж. Лакана.

Значущими для осягнення можливостей розкриття харизми людини через творчість є роботи таких дослідників як Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, К. Естес, Дж. Ландрам, Е. Сторр, М. Фуко та ін.

Для осягнення харизми у контексті лідерства та аналізу критеріїв дійсної та імітаційної харизми, їх проявів у соціумі, плідними стають роботи таких дослідників у галузі соціології як Б. Аволіо, Й. Бенсман, Ж. Блондель, М. Гайвант, У. Гарднер, Р. Глассман, Р. Канунго, Д. Конгер, Р. Лінг, А. Уілнер, К. Фрідріх, Р. Хаус та ін.

Евристично значущими для усвідомлення комунікативних аспектів харизми стають дослідження класиків філософії діалогу (М. Бубер, Е. Левінас) та психоаналізу (З. Фройд, Е. Фромм, К. Юнг та ін.).

Теоретично продуктивними для аналізу особливостей набуття харизми, опанування харизматичної комунікації, є роботи сучасних дослідників у галузі філософії харизми та лідерства, філософії актуалізації і маніпуляції (Д. Абербах, Дж. Антонакіс, Р. Даліо, В. ван Едвардс, О. Кабейн, П. Кінг, Дж. Н. Ландрам, Е. Лей, Н. Б. Енкельман, Й. Менге, Дж. С. Най, Р. Ріджіо, Ч. Хуперт, Е. Шостром та ін.).

Важливими є твори представників філософської есеїстики і філософського мистецтва (Г. Гессе, Т. Драйзер, Д. Лондон, С. Моем, Д. Остін, К. Естес, А. Камю, О. Уальд та ін.).

Важливе теоретичне значення для осягнення проблематики даного дослідження мають роботи сучасних українських вчених, які аналізують специфіку сучасного українського суспільства на шляху до суб'єктності, можливості його розвитку в глобалізованому світі в умовах війни та миру, а також тенденції сучасної освіти, науки й культури (В. Андрущенко, Т. Андрущенко, М. Бойченко, В. Бондаренко, К. Ващенко, В. Вашкевич, В. Воронкова, Т. Глушко, І. Голубович, О. Добродум, І. Єршова-Бабенко, Т. Жижко, О. Кивлюк, М. Козловець, Н. Кочубей, В. Кремень, М. Култаєва, В. Кушерець, Т. Матусевич, М. Нестерова, В. Муляр, Л. Панченко, С. Пирожков, Н. Радіонова, Д. Свириденко, С. Сторожук, С. Терепищій, М. Триняк, Л. Шашкова, А. Ярошенко та ін.).

Значущими для осягнення харизми у контексті проблеми тілесності людини та її проявів у соціумі є дослідження таких сучасних вітчизняних авторів як А. Возний, Л. Газнюк, О. Гомілко, І. Ігнатенко, І. Кобзєва, В. Косяк, М. Плющева, Л. Сидоренко, В. Слюсар, О. Шабаліна та ін.

Для осмислення соціокультурних, екзистенціальних, світоглядних та гендерних аспектів буття харизматичної людини та спільноти теоретично плідними виступають концептуальні стратегії метаантропології, соціальної метаантропології та андрогін-аналізу Н. Хамітова і С. Крилової. Ці підходи розвиваються в дослідженнях О. Войнова, Л. Гармаш, Д. Д. Діліпа, В. Довбні, О. Зайченко, В. Калуги, С. Киселиці, Р. Кузьменко, О. Коломійця, Н. Манойло, Н. Мрінської, Н. Павленко, А. Пашинської, М. Препотенської, О. Рубан, О. Романової, Д. Свириденка, Л. Сулейманової, Ф. Фоміна, О. Широкої та ін. Дотичні до цих підходів і проблематики українські дослідники В. Жулай, А. Кравченко, Я. Любивий, Є. Мулярчук, Н. Шакур, Л. Шкіль та інші, праці яких є також теоретично важливими для осягнення феномену харизми в бутті людини та спільноти.

Для осмислення особистісних аспектів харизми та специфіки харизматичного лідерства в сучасному суспільстві плідними видаються роботи українських соціологів і соціальних психологів (Є. Головаха, О. Донченко, О. Злобіна, Н. Костенко, М. Корнєв, А. Лобанова, Н. Паніна, Ю. Пачковський, Л. Снісарчук, В. Тарасенко, Л. Хижняк, С. Щудло, Ю. Яковенко та ін.).

Важливо виділити дослідження релігійних вимірів харизми, харизматизму та харизматичних церков, які осмислюють М. Бабій, О. Карагодіна, А. Колодний, В. Любащенко, П. Павленко, О. Сладнева, В. Титаренко, Л. Филипович, В. Єленський, С. Ярмусь, О. Ярош та ін. Важливі аспекти і передумови осягнення проблеми харизми й харизматичної єдності у контексті релігійної консолідації зустрічаються у роботах таких дослідників як В. Бондаренко, В. Боєчко, Д. Гетьман, О. Гуцуляк, І. Козловський, В. Мельник, М. Мокієнко, О. Стівпець, В. Шаян та ін.

Аналіз робіт указаних авторів свідчить про те, що феномен харизми потребує комплексного аналізу та осмислення його екзистенціальних і соціальних аспектів. Це дозволить усвідомити не лише критерії дійсності та конструктивності харизми особистості, її впливу на Іншого, а й можливості її розгортання до харизми спільноти – комунікативної харизми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідницької роботи кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського університету імені Михайла Драгоманова й безпосередньо пов'язана з темою «Філософська парадигма глобальних трансформацій суспільства і освіти: теоретичні та прикладні аспекти», що входить до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, затвердженого вченою радою університету 13 жовтня 2017 року. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 1 від 22 грудня 2022 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз феномену харизми як вияву особистості та спільноти.

Для досягнення поставленої мети необхідним видається вирішення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати літературу з проблеми харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі;
- окреслити понятійний апарат і розробити методологію дослідження;
- визначити специфіку метаантропології харизми як нової методологічної стратегії;
- дослідити гендерні й екзистенціальні аспекти харизми людини та спільноти;
- осмислити феномен харизми людини та спільноти як цілісності їх буття;
- осягнути специфіку внутрішньої й зовнішньої харизми;
- проаналізувати світогляд харизматичної людини як єдність устремлень, цілей і цінностей та його прояви у суспільстві;
- дослідити такі екзистенціально-комунікативні основи харизми як любов до себе та Іншого, щирість, іронія/самоіронія, відкритість до діалогу;
- усвідомити феномени деструктивної та конструктивної харизми людини як прояви любові та пристрасті до себе й Іншого;

- виявити аспекти дійсної та імітаційної харизми як результату актуалізації та маніпуляції собою та Іншим у спільноті;
- визначити аспекти взаємодії харизми і краси людини;
- дослідити сутнісні відмінності харизми й геніальності особистості та спільноти;
- осмислити соціокультурні стереотипи й архетипи чоловічої та жіночої харизми;
- проаналізувати вияви харизми інтелектуалів у сучасному соціокультурному просторі;
- осягнути специфіку феномену академічної харизми вченого та його тексту;
- дослідити феномен академічної харизми викладача університету;
- проаналізувати проблему харизми експерта;
- усвідомити актуальність харизми у медійному просторі та екранних мистецтвах;
- осмислити феномени харизми пари та сім'ї;
- дослідити феномен подвійної харизми пари як прояву комунікативного андрогінізму;
- виявити можливості люблячої пари та сім'ї у актуалізації харизми особистості;
- проаналізувати спільність інтересів, цілей та цінностей як умову харизматичної єдності особистостей;
- дослідити феномен маніпуляції як шляху до згасання особистісної і подвійної харизми чоловіка та жінки й можливості виходу за її межі;
- осмислити проблему місії пари та сім'ї як фактору об'єднання особистих творчих здобутків чоловіка та жінки у суспільстві;
- осягнути специфіку харизми лідерів і спільнот;
- дослідити феномен харизматичного лідерства як чинника об'єднання і розвитку спільноти;
- провести аналіз, конструктивних та деструктивних проявів харизматичного політичного лідера в контексті демократичного, авторитарного, тоталітарного суспільства;
- розглянути аспекти харизматичного лідерства у спільноті як професійному колективі.

Об'єктом дослідження є соціальне буття людини у його цілісності й, одночасно, неоднозначності, плюральності та суперечливості.

Предметом дослідження є харизма в бутті людини і спільноти.

Методологія дослідження. Для осягнення як особистісних, так і соціальних вимірів харизми важливим став концептуальний підхід до харизми М. Вебера. Плідними для усвідомлення конструктивних і деструктивних проявів харизми у спільноті та соціумі є концепти «біофільна орієнтація» і «некрофільна орієнтація», запропоновані у гуманістичному психоаналізі Е. Фромма. Філософія діалогу М. Бубера дозволила осмислити відносини харизматичної особистості у парі та сім'ї, а також харизматичного лідера у

спільноті за моделями «Я – Воно», «Я – Ти». Філософія Й. Хейзинги дала можливість усвідомити феномен харизми в контексті ігрової діяльності людини у суспільстві.

Методологічний підхід В. Андрущенка, застосований до феномену організованого суспільства й до свободи в бутті людини та країни, виявився евристично цінним для осмислення конструктивної харизми. Методологія метаантропології, що запропонована Н. Хамітовим, дозволила усвідомити екзистенціальні й соціокультурні трансформації носія харизми і його світогляду в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття людини. Методологічна стратегія соціальної метаантропології С. Крилової дала можливість розглянути феномен суб'єкта харизми в координатах не лише особистісного, а й суспільного буття.

Для осмислення гендерних особливостей у діяльності й життєвому світі харизматичної особистості евристично плідним виявився підхід андрогін-аналізу. Даний підхід також дозволив концептуалізувати конструктивну цілісність харизматичної особистості, пари та сім'ї особистостей, поєднаних любов'ю.

В аналізі змістовних характеристик трьох вимірів буття в контексті метаантропології харизми був розгорнутий підхід, згідно якому найбільш плідним для носія харизми є філософський світогляд, який репрезентує метаграничне буття людини. На основі всіх вказаних вище методологічних стратегій був розроблений авторський методологічний підхід, який отримав назву «*метаантропологія харизми*». Даний підхід дозволив зробити низку нових висновків щодо буття носія харизми та харизматичної спільноти в суспільстві.

Зазначені методологічні стратегії поєднуються з герменевтичним і компаративістським підходами, які дають можливість коректно витлумачувати наукові тексти та здійснювати порівняння їх ідей з життям, а також з біографічним підходом, що дозволяє здійснювати аналіз харизми на основі прикладу конкретних особистостей та спільнот.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів до феномену харизми розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Уперше:

- доведено, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати, впливати на інших і вести за собою. В своїх конструктивних формах харизма реалізується гуманістично, без маніпуляцій, адже вона зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти;

- обґрунтовано необхідність нового методологічного підходу – метаантропології харизми, який дозволяє комплексно і системно осягнути цей феномен не лише у поведінкових, а й у екзистенціально-світоглядних вимірах буття людини та спільноти. Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми

людини, пари, сім'ї та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію;

- доведено, що у буденному бутті людини особистісна харизма здебільшого підмінюється фізичною магнетичністю та яскравою зовнішністю, як чоловічою, так і жіночою. Тому виникає зовнішня харизма, що визначається як екзистенціально-тілесна або харизма привабливості;

- виявлено, що у граничному бутті людини пробуджується внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна, що виступає харизмою інтелектуальності. Така харизма зазвичай набуває егоцентричного характеру, тому стає засобом маніпуляції. У цьому вимірі буття людина та спільнота прагнуть створювати та використовувати різноманітні технології харизми з метою підкорити собі послідовників, соціум, і навіть увесь світ, що говорить про нецілісність такої харизми;

- проаналізовано, що у метаграничному бутті людини виникає екзистенціально-комунікативна або цілісна харизма, що гармонійно поєднує тілесне, духовне і душевне начала людини. Даний тип харизми передбачає відкритість до діалогу, щирість, здатність до актуалізації харизми інших та співтворчості з ними, тому проявляється як на рівні особистості, так і у парі й у спільноті харизматиків;

- обґрунтовані поняття дійсної та імітаційної харизми людини. Визначено, що імітаційна харизма демонструє особистісну нецілісність й виражає відмову людини від щирості заради раціональної прорахованості, маніпуляції замість актуалізації, що дає відчуття безпеки і влади над собою та Іншим. Імітаційна харизма виступає вдаванним, технологічним екзистенціальним шармом, який не надихає послідовників, а маніпулює ними та контролює їх. Дійсна харизма людини, у конструктивних її проявах, розкривається у сміливості бути собою і виступає таким проявом екзистенціального шарму людини і спільноти, що характеризується цілісністю, органічністю, щирістю та відкритістю до діалогу;

- доведено, що дійсна харизма може мати конструктивний і деструктивний характер. Критерієм конструктивної (гуманістичної) харизми є щира життєвість, що реалізується через творче й людяне здійснення своєї місії у суспільстві, критерієм деструктивної харизми є те, що вона реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження, спрямованого на оволодіння Іншим. Імітаційна харизма є апріорі деструктивною, виключаючи ті її модуси, коли вона зовсім не впливає на оточуючих;

- усвідомлено, що пара люблячих чоловіка та жінки, які виявили та реалізували харизму на особистісному рівні, за умови діалогу може утворювати подвійну харизму (харизму пари). Така харизма проявляється у союзі, в якому

партнери об'єднали свої творчі й життєві здобутки у єдине ціле, зберігаючи свободу самореалізації;

- осмислено феномен конструктивної харизми сім'ї як цілісної спільноти батьків і дітей, що проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності. У такій сім'ї співтворчість реалізується на основі любові, свободи, поваги, актуалізації харизми, лідерського харизматичного потенціалу усіх її членів;

- проаналізовано феномен харизми різноманітних спільнот, що виникає у процесі об'єднання харизми особистостей з метою здійснення спільної місії у суспільстві і виражається у харизматичній комунікації;

- досліджено феномен харизматичної комунікації у спільноті, що реалізується у рамках комунікативної системи «лідер – послідовник», «послідовник – послідовник» та «спільнота – оточуючі». Запропоновано поняття «конструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-суб'єктною, і «деструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-об'єктною, що визначають конструктивність або деструктивність спільноти. Прикладом деструктивної спільноти з суб'єкт-об'єктною харизматичною комунікацією є тоталітарні (неототалітарні) спільноти, в тому числі релігійні;

- визначені провідні харизматичні образи інтелектуалів сучасності, які максимально впливають на суспільні процеси, – вченого, викладача університету, експерта, актора, харизма яких посилюється, коли вони виступають ще й медійними персонами.

Уточнено, що:

- академічна харизма, яка виявляється в ученого та викладача університету, здатна впливати не лише на професійну спільноту, а й на суспільство в цілому, розвиваючи у його членів критичне і креативне мислення;

- сім'я глибинно впливає на особистісне ядро харизматичної людини та її світоглядні цінності. Сім'я може бути як джерелом життєвої сили людини, що актуалізує її харизму, так і деактуалізуючим харизму людини началом, у випадку, коли серед її членів реалізується деструктивна харизматична комунікація;

- конструктивна харизматична комунікація у сім'ї – це така комунікація, у якій кожен член родини відчуває свою цінність, значимість і має свободу для виявлення та реалізації харизми, властивої лише йому. Така комунікація породжує групу харизму сім'ї;

- харизматичне лідерство у сім'ї як спільноті рідних людей засновується на виявленій та реалізованій у взаємодії між ними харизмі одного або декількох її членів, що дає імпульс харизматичного розкриття іншим членам родини;

- діяльність конструктивного харизматика як лідера спільноти може бути означена як гуманістичне і демократичне харизматичне лідерство. Таке лідерство означає толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності;

- деструктивні прояви харизматичного лідера у спільноті проявляються у формі його авторитарності або тоталітарності, що формує відповідні типи суспільства. Авторитарне харизматичне лідерство виражається в домінанті

лідера спільноти замість акценту на її місії, водночас постулюючи зворотнє;

- наростання акценту на особистості лідера і «абсолютній правильності» його світогляду робить останнього тоталітарним харизматичним лідером, що призводить до повної нетерпимості щодо позицій опонентів і прагнення знищити їх;

- людяність є основою конструктивної харизми спільноти як професійного колективу за умови особистісної і творчої єдності його членів. При гуманному керівництві лідера, харизматична комунікація стає справжнім мистецтвом співтворчості учасників колективу. У такій атмосфері, з одного боку, кожен демонструє готовність зробити власний внесок на благо загальної місії, а з іншого, – проявити теплоту розуміння один одного та відкритість до ідей колег. В результаті такої духовно-душевної єдності, вмотивованості та цілеспрямованості, професійний колектив неодмінно набуває харизми та випромінює її у світ.

Набули подальшого розвитку:

- положення про важливість самопізнання людиною особливостей власної харизми. Самопізнання харизми виступає актом, у процесі якого, шляхом діалогу з собою та Іншим, людина виявляє екзистенціальні, світоглядні й соціокультурні обмеження, що заважають конструктивній самореалізації у соціумі, звільняється від них, досягає власні сильні якості й таланти, усвідомлює свої цінності й унікальність – наявну й потенціальну;

- ідея про феномен самотворення харизми як процесу, у якому людина творить сама себе і акцентує увагу на розгортанні реальних харизматичних потенцій. Харизматична особистість реалізує свій ідеальний соціальний образ, в цьому процесі вона не відкидає свою тілесність і не концентрується на ній, а переживає й виражає її як продовження особистості;

- розуміння того, що у своїх конструктивних проявах харизматичне Я не протистоїть харизматичному Ти Іншого, не тисне на нього, не маніпулює, не принижує його цінності та гідність, а сприймає як унікальне харизматичне Ти. Харизматична комунікація стає конструктивною лише у випадку, коли відбувається на рівні діалогу харизматичних Я і Ти, які приймають екзистенціальний шарм одне одного, акцентуються на ньому і реалізуються у співтворчості, яка збагачує суспільство;

- теза про те, що концепт харизми особистості повинен бути доповнений концептами харизми спільноти – пари, сім'ї, колективу, суспільства;

- положення про те, що тілесність харизматичної людини є продовженням її особистості, результатом стилю життя та внутрішнього стану. Неодмінним аспектом харизми є тілесна гармонія, що означає відповідність форм тіла людини її статі та особистісній місії;

- досягнення феноменів харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі та аналіз впливу, який вони здійснюють на парні відносини та соціальну реалізацію. Доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження особистості;

- аналіз медійної харизми як відтворення засобами медіа образу. Медійна харизма, в залежності від екзистенціального виміру буття людини та її світогляду, може виражатися як демонстративність та маніпулятивність, у вищих же своїх проявах стає продовженням її конструктивної харизми;

- осмислення поняття конструктивного (гуманістичного) харизматичного лідерства, що є об'єднуючим чинником демократичної спільноти. У професійному колективі таке лідерство засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної місії.

Теоретичне значення дисертації визначається системним підходом до аналізу харизми людини та спільноти як екзистенціального шарму, що усвідомлюється не як поведінкова технологічна практика, а як особистісний вияв людини, з одного боку, та результат її світоглядно-творчого становлення й актуалізуючої взаємодії з собою та соціумом – з іншого. В результаті комплексного аналізу феномену харизми виокремлюються такі поняття як харизма люблячої пари та сім'ї, а також групова харизма спільноти.

За допомогою авторського методологічного підходу – метаантропології харизми – усвідомлено, що у буденному бутті виникає екзистенціально-тілесна харизма людини та спільноти, що виступає таким екзистенціальним шармом, який характеризується акцентом на тілесності як найвищій цінності; граничне буття породжує екзистенціально-особистісну харизму, що виражає обдарованість, інтелектуальність і цілеспрямованість людини та спільноти, з одного боку, та їх владний характер і нецілісність, – з іншого; у метаграничному бутті виникає екзистенціально-комунікативна харизма, що виражає цілісність особистості та спільноти у їх тілесно-гендерному, світоглядно-екзистенціальному та комунікативно-творчому аспектах. Такий екзистенціальний шарм реалізується у діяльній любові до себе та до Іншого як цінності, а також у гуманістичній співтворчості з соціумом й актуалізації харизми спільноти послідовників.

Ідеї, концепти та методологічні здобутки даної дисертаційної роботи виступають основою подальших досліджень розвитку та реалізації харизми у суспільстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає передусім у тому, що питання, які були проаналізовані у дослідженні, набули особливої уваги у колі філософів, соціологів, психологів. Результати даного дослідження можуть бути корисними як для теоретиків, так і для практиків, спеціалістів з гуманітарних дисциплін, у яких виникає можливість евристично застосовувати методологію метаантропології харизми у власній науковій та професійній діяльності.

На основі даного дисертаційного дослідження виникає можливість створити лекційні курси та спецкурси з соціальної філософії, філософської антропології, філософії культури, метаантропології, філософії діалогу, філософії психоаналізу.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження, в якому авторка надала свої креативні ідеї та створила концепцію, що дозволило системно вирішити поставлені дослідницькі завдання і зробити аргументовані висновки.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 3 статті (у співавторстві) у виданнях, які індексуються у Web of Science, 21 – у фахових виданнях України та зарубіжних фахових виданнях (2 у співавторстві, 10 з-поміж яких внесені до міжнародних наукометричних баз), 8 тез виступів на наукових конференціях місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Кандидатська дисертація на тему «Кіно і телебачення як феномени екранної культури» була захищена у 2014 році. Її матеріали не були використані у даному дослідженні.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення, новизна та висновки дисертації обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, на методологічному семінарі «Філософська антропологія як метаантропологія» Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, щорічних звітних наукових конференціях викладачів, докторантів і аспірантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, круглих столах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях (2022-2024 рр.); The 5th International scientific and practical conference «Prospects of modern science and education». (February 07 – 10, 2023) Stockholm, Sweden. International Science Group. 2023.; Міжнародному науковому симпозиумі «Соціальні комунікації: виклики сьогодення (до Дня журналіста)» 06 червня 2023 року; II міжнародній науковій конференції «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті XXI століття» 17-го лютого 2023 р.; The 4th International scientific and practical conference «Actual problems of modern science». (January 31 – February 3, 2023). Boston, USA. International Science Group. 2023.; The 6th International scientific and practical conference «Scientific directions of research in educational activity» (February 14 – 17, 2023) Osaka, Japan. International Science Group. 2023; Звітно-науковій конференції «Філософський дискурс в умовах війни: культурні, релігійні, наукові та освітні перспективи», УДУ імені Михайла Драгоманова 23 травня 2023 р.; VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності», 29-30 червня 2023; III Міжнародній науково-практичній конференції «Образи сучасності в гуманітарному знанні» Київ, 23 жовтня 2023; VII Міжнародній науково-практичній конференції «World educational trends: lifelong learning in the information society», 15-18 жовтня 2024 р., Афіни, Греція; VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Modernization of innovative development of professional education», 22-25 жовтня 2024 р., Амстердам, Нідерланди.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження визначається метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, двадцяти чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Список

використаної літератури включає в себе 506 позицій, з них 231 джерело – дослідження іноземних науковців. Загальний обсяг роботи – 448 сторінок тексту, з них – 400 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, ступінь розробленості проблеми, формулюються мета і завдання дисертаційного дослідження, визначаються його методологічні основи, наводяться авторські здобутки, які виносяться на захист, визначається теоретичне і практичне значення одержаних результатів, ступінь їхньої апробації.

Перший розділ «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ» включає в себе три підрозділи.

Підрозділ 1.1. «Дослідження проблеми харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі» присвячений дослідженню теоретичних підходів до проблеми харизми і харизматичного лідерства, в яких аналізуються особистісний, соціальний та релігійний аспекти харизми.

Проаналізовані дослідження проблеми штучності харизми у соціально-політичному контексті, особливості набуття поведінкових проявів харизми, опанування харизматичної комунікації та досягнення харизматичного лідерства, у яких наявною виступає багатошаровість та неоднозначність цього феномену. Осмислені підходи, у яких харизма постає як вирішальний чинник соціального та політичного лідерства, успішного особистісного управління та комунікативного впливу на людей.

Робиться висновок, що значні окремі історичні, соціологічні, релігійні та психологічні аспекти харизми були достатньо осягнені у дослідженнях названих авторів, проте комплексного аналізу екзистенціальних, світоглядних та соціокультурних основ цього феномену, а також їх виявів у бутті людини та спільноти не вистачає. Тому актуалізується необхідність даного дослідження, що здійснюється на стику соціальної філософії та філософської антропології, що дозволяє більш чітко усвідомити взаємовплив харизматичної людини і спільноти.

У *підрозділі 1.2. «Окреслення понятійного апарату та розробка методології дослідження»* аналізуються ключові поняття дисертації, а також обґрунтовується її методологія.

Доведено, що для осмислення феномену харизми в бутті людини і спільноти плідними є філософський підхід М. Вебера до харизми як екстраординарності людини, гуманістичний психоаналіз Е. Фромма, в річищі якого любов до себе постає як основа любові до Іншого, що актуалізує біофільну орієнтацію особистості і долає некрофільні тенденції в бутті харизматика, філософія діалогу М. Бубера, яка дозволяє досягнути відносини харизматичної особистості у парі та сім'ї, а також харизматичного лідера у спільноті за моделями «Я – Воно», «Я – Ти», філософія гри Й. Хейзинги, що надає можливість розглянути ігрове й справжнє в бутті харизматика. Водночас евристично продуктивними стали вітчизняні методологічні стратегії –

соціально-філософський підхід В. Андрущенко до феномену організованого суспільства й до свободи в бутті людини та країни, метаантропология Н. Хамітова, соціальна метаантропология С. Крилової та андрогін-аналіз, які є значущими в осягненні соціокультурних, екзистенціальних та гендерних аспектів харизми в контексті особистісного й соціального буття людини.

У підрозділі 1.3. «*Метаантропология харизми як нова методологічна стратегія*» на основі обґрунтованих вище підходів виокремлюється авторський методологічний підхід – метаантропология харизми, у межах якого харизма усвідомлюється не як поведінкова технологічна практика, а як результат світоглядно-творчого становлення й актуалізуючої взаємодії особистості з собою та соціумом. Метаантропология харизми дозволяє комплексно дослідити можливості виявлення і реалізації харизми у відносинах особистості з самою собою, з люблячим партнером та спільнотою. В результаті відкривається можливість осягнення феноменів особистісної харизми людини, подвійної харизми люблячої пари та групової харизми спільноти.

У межах даного методологічного підходу можна системно дослідити феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари, сім'ї і спільноти, їх світоглядно-екзистенціальні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини, проаналізувати тілесність, духовність та душевність як прояви харизматика, цілісність яких породжує його дійсний конструктивний екзистенціальний шарм. Показано, що при цьому виникає можливість виокремити екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний вияви харизми, які співвідносяться з буденним, особистісним та філософським типами світогляду.

Другий розділ «ХАРИЗМА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ ЛЮДИНИ І СПІЛЬНОТИ» складається з дев'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1. «*Харизма людини та спільноти як цілісність їх буття*» усвідомлено, що харизма, з одного боку, є результатом переживання людиною власної виключності та гармонійної комунікації з собою у процесі власного особистісного становлення та творчості, а з іншого – характеризується переживанням неповторної, особистісної комунікації з Іншим та співтворчістю з ним. Доведено, що це приводить як до поглиблення якостей особистісної харизми, так і до розширення її до масштабу харизми пари, сім'ї, колективу, спільноти.

Харизма є феномен людського буття, який у своїх дійсних проявах виступає не поведінковою характеристикою або маніпулятивною програмою, а є перш за все духовно-душевною і тілесною цілісністю людини. Це – екзистенціальний шарм, що виражає таку цілісність. Харизма виступає результатом творчого самовиявлення і самовираження актуалізованої особистості. Відзначається динамічно-комунікативний характер харизми, який виражається у тому, що вона може передаватись від харизматика до інших людей, об'єднуючи їх у пару, сім'ю, спільноту. У цьому випадку харизма стає соціальним феноменом, груповою харизмою пари, сім'ї або спільноти. Констатується комплексність харизми, – вона постає не лише як вияв

особистості, а й суспільства, більше того, виражає єдність особистості і суспільства.

У підрозділі 2.2. «Зовнішня і внутрішня харизма» показано, що харизма може бути як зовнішньою (вираженою за допомогою яскравого іміджу, привабливих форм тіла й спеціальних поведінкових прийомів), так і внутрішньою (проявленою на рівні світогляду, світовідношення, вчинків та творчих результатів особистості). Зовнішня харизма осмислюється як екзистенціально-тілесна – харизма привабливості. Внутрішня харизма трактується як екзистенціально-особистісна – передусім як харизма інтелектуальності у граничному бутті людини.

На основі перших двох типів харизми виникає і третій – цілісна харизма як екзистенціально-комунікативна. Це харизма поєднання тілесності, душевності та духовності як екзистенціальної жіночості та екзистенціальної чоловічості у метаграничному бутті людини. У соціальному просторі вона розвивається у харизму люблячої пари, сім'ї, колективу, спільноти.

У підрозділі 2.3. «Світогляд харизматичної людини як єдність устремлень, цілей і цінностей та його прояви у суспільстві» доведено, що фундаментальною основою харизми є світогляд людини. Показано, що в залежності від типу світогляду людини можуть актуалізуватися різні екзистенціальні типи її харизми. Буденний, особистісний або філософський світогляд визначають ціннісні орієнтири харизматичної людини, її самореалізацію у соціумі та специфіку впливу на інших людей.

Показано, що у екзистенціально-тілесного харизматика зазвичай домінує буденний світогляд, тому він є орієнтованим на зумовлену зовні реалізацію у професії та у просторі сім'ї. Цінностями екзистенціально-тілесного харизматика, з одного боку, виступають краса зовнішності, естетика тілесності та фізичне здоров'я, а з іншого – створення стосунків задля впливу на певну соціальну групу.

Людина з екзистенціально-особистісною харизмою здебільшого має особистісний світогляд та прагне виокремитись серед інших, обираючи і культивує внутрішню свободу, яка реалізується у владі або пізнанні й творчості. При цьому її харизма як екзистенціальний шарм виступає результатом активної цілеспрямованості у процесі персонального й соціального становлення. Така людина задає свій власний неповторний вектор розвитку і творчості, відчуваючи граничну потребу самореалізуватися у своїй справі, для чого їй потрібне постійне самовдосконалення, самотворення. Відсутність системності особистісного світогляду призводить до розбіжності у стилі мислення та життя екзистенціально-особистісного харизматика (теорії та практики). Тому можлива деструктивна екзистенціально-особистісна харизма людини, яка прагне до влади над іншими та реалізації цієї влади у соціумі.

Під впливом філософського світогляду розкривається екзистенціально-комунікативна харизма людини як цілісність внутрішньої і зовнішньої краси, як єдність духовного, душевного та тілесного начал. Людина з екзистенціально-комунікативною харизмою долає стереотипність самовираження, виходить за рамки тілесної обмеженості й маніпулятивної егоцентричності, здобуваючи

внутрішню цілісність, а з нею і дійсний екзистенціальний шарм особистості. Це виражається у світоглядній відкритості, взаємоповазі, взаєморозумінні, ентузіазмі, який не обмежує Іншого. Філософський світогляд людини з екзистенціально-комунікативною харизмою відображається у практиці життя, тому вона здійснює глибокий і позитивний вплив на інших.

У підрозділі 2.4. «*Екзистенціально-комунікативні основи харизми людини: любов до себе та Іншого, щирість, іронія/самоіронія, відкритість до діалогу*» зазначається, що органічність харизматичної особистості у відносинах з соціумом повинна поєднуватись із самоусвідомленням, що дає їй можливість зростати над собою, поглиблюючи власну харизму. Виходячи з твердження про те, що харизма може виступати особистісним виявом не лише «обраної», а й кожної людини, ми приходимо до необхідності дослідження тих фундаментальних екзистенціальних основ, за допомогою яких людина органічно переживає власну харизму як таку, яку, з одного боку, неможливо отримати без певних зусиль, а з іншого – відтворити за допомогою маніпулятивних поведінкових напрацювань.

Усвідомлено, що основними екзистенціальними основами харизми виступають любов до себе та любов до Іншого, щирість, іронія/самоіронія, відкритість до діалогу.

У підрозділі 2.5. «*Конструктивна й деструктивна харизма як прояв любові та пристрасті до себе й Іншого*» доведено, що конструктивна харизма є харизмою відкритості, вона виступає результатом любові до себе та світу, яка посилює людину на шляху активного розвитку та гуманістичного перетворення життя. Деструктивна харизма людини заснована не на любові, а на пристрасті й жалості до себе, тому проявляється у нарцисичності та егоцентричності. В результаті маємо або самовдоволеність, або надмірну вимогливість до себе і процесу свого становлення. Це породжує нетерпимість і маніпуляцію стосовно Іншого. Деструктивна харизма виражається у авторитарності, бунтарстві, тиранії та диктаторстві, як у соціальному, так і в приватному житті.

У підрозділі 2.6. «*Дійсна й імітаційна харизма як результат актуалізації і маніпуляції собою та Іншим у спільноті*» обґрунтовується положення про те, що дійсна харизма людини та спільноти виражається у сміливості бути собою та активній самоактуалізації за наявності реального «магнетизму» і екзистенціального шарму. При цьому дійсна харизма може мати не лише конструктивний, а й деструктивний вплив на інших. Якщо особистість є наповненою внутрішніми конфліктами і протиріччями, що викликають жалість до себе, її харизма втрачає цілісність, набуваючи деструктивного характеру. Дійсна деструктивна харизма людини демонструє те, що для такої людини цінність влади над собою та іншими стає важливішою за цінності любові та свободи.

Імітаційна харизма найчастіше означає безплідну маніпуляцію собою та іншими, яка відбувається шляхом створення та використання технологій впливу задля самоствердження, влади або успіху.

У підрозділі 2.7. «*Харизма і краса людини: аспекти взаємодії*» відзначено, що феномени харизми і краси об'єднує те, що вони є могутніми

факторами впливу особистості на спільноту. Водночас, вони можуть проявляти себе як окремо, так і у взаємодії, в залежності, від виміру буття, у якому перебуває людина, наскільки вона розвинула свою особистість, якими є її життєві цінності та прагнення.

Доведено, що конструктивна дійсність харизми і краси розкривається через їх цілісність як окремих феноменів, так і цілісність як їх єдність, коли вони є взаємопов'язаними та рівноцінно доповнюють одна одну. Показано, що в буденному бутті людини, краса використовується як «магніт», а екзистенціально-тілесна харизма виступає засобом утримати поряд із собою інших. Зовнішній аспект краси і харизми людини виражається у доглянутості, здоровому, сильному, естетично привабливому тілі, внутрішній аспект – у емоційності, енергійності та життєрадісності, що заряджають людей навколо.

У граничному бутті, в якому маємо екзистенціально-особистісну харизму, краса виявляється як неповторний образ і стиль, що дає можливість використовувати зовнішність та тілесність і якості характеру, маніпулюючи окремими особистостями, колективами й цілими спільнотами.

У метаграничному бутті людини харизма зазвичай не залежить від зовнішньої краси, вона все більше пов'язується з внутрішньою – красою вчинків і стосунків. Харизма і краса позбавляються як від безособовості, так і маніпулятивності й розкриваються у процесі гуманістичної інноваційної діяльності та творчої комунікації з іншими.

У підрозділі 2.8. «Харизма і геніальність в бутті особистості і спільноти: сутнісні відмінності» показано, що природа харизми значною мірою розкривається у побудові певної комунікації, взаємодії з іншими. Природа геніальності полягає в оригінальному осягненні істини, що меншою мірою залежить від прямої взаємодії з іншими, більше того, потребує усамотнення. При цьому показано, що харизма, як і геніальність, можуть бути монологічними чи діалогічними, конструктивними чи деструктивними, проте у вищих проявах вони виражаються у цілісності особистості, що є відкритою до продуктивної особистісної взаємодії з іншими.

Робиться висновок, що за умови набуття людиною філософського світогляду й особистісної та комунікативної цілісності харизма людини і геніальність можуть поєднуватися – вищі прояви харизми розкриваються у геніальності комунікації, а геніальність – у харизматичності творчості.

У підрозділі 2.9. «Чоловіча й жіноча харизма: соціокультурні стереотипи й архетипи» доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого – яскраво виражається саме через статеву природу. Це відкриває можливість якісної чоловічої і жіночої самореалізації та відносин, а на цій основі – утворення харизматичної пари у просторі любові, творчості та лідерства.

Відзначено, що важливим фактором вияву харизми людини виступає гармонійність поєднання різних вимірів статі (біологічного, психологічного, соціального і екзистенціального), що дасть їй можливість будувати конструктивний вектор соціалізації.

Запропоновано аналіз формування харизми жінки та чоловіка у координатах андрогін-аналізу. Показано, що харизма жінки здебільшого розгортається зі стану домінанти душевності як екзистенціальної жіночості й розвивається у напрямку гармонії з духовністю як внутрішньою чоловічістю. Чоловік же, навпаки, формує свою особистість і харизму, рухаючись від домінанти духовності до розгортання душевності, що надає його харизмі теплоти, діалогічності й світоглядної відкритості. Це приводить харизматичних чоловіка та жінку до андрогінної цілісності харизми в особистості й парі.

Третій розділ «ВИЯВИ ХАРИЗМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Феномен академічної харизми вченого та його тексту» проаналізовано феномен академічної харизми, що виступає концептуалізованим екзистенціальним шармом людини, вираженим у наукових текстах і комунікації. При цьому показано, що академічна харизма у вищих проявах – це харизма щирої особистості, яка вміє донести свої ідеї зрозуміло і надихаюче, використовуючи не лише чіткість логіки, а й метафори, вдалі життєві приклади, не лише даючи відповіді, а й ставлячи питання, що закликає інших мислити та висловлювати власні думки. Така харизма засновується на екзистенціальній та світоглядній цілісності особистості й проявляється у екстраординарності, креативності й системності мислення, унікальному стилі подачі власних відкриттів як у текстах, так і в живому спілкуванні, смисловій завершеності й гуманістичності наукових досліджень.

У підрозділі 3.2. «Академічна харизма викладача університету» показано, що харизма, як особистісний шарм викладача може здійснювати не лише інтелектуальний, світоглядний, а й екзистенціальний вплив на студентів і колег.

При цьому душевна теплота комунікації викладача з екзистенціально-тілесною харизмою дещо компенсує недостатню ініціативність у розвитку власної думки.

Викладач з екзистенціально-особистісною харизмою, якщо його спрямовує воля до пізнання і творчості, є майстром постановки проблемних питань, що спонукають студента замислюватись, допомагають пробудити критичність і креативність. Проте викладач з такою харизмою може позасвідомо самостверджуватися за рахунок студентів, що унеможливує конструктивність особистісної комунікації з ними. Викладач, який має екзистенціально-особистісну харизму, поєднану з волею до влади, проявляє авторитарність, жорстко нав'язуючи як студентам, так і колегам методологічні підходи або теорії, що унеможливує особистісний діалог між ними.

Екзистенціально-комунікативна харизма викладача, який демонструє толерантність та мудрість, наповнена людяністю, діалогічністю і стратегічністю, що дозволяє йому увійти у простір «суб'єкт – суб'єктної» взаємодії, зрозуміти внутрішні потреби студента як носія цікавих ідей, вартих уваги і визнання як в освітньому просторі, так і в суспільстві.

У підрозділі 3.3. «Проблема харизми експерта» доведено, що харизма експерта виступає вираженням його відкритості до себе самого, світу та Іншого

у процесі особистісного зростання, що змінює життя інших на краще. Проблемою може бути імітаційна харизма експерта, що виступає результатом напрацьованої популістської «професійності» за відсутності реальних знань, навичок та щирої залученості як у власну діяльність, так і у комунікацію з іншими. Така людина пропонує загалу експертний імідж, а не експертність як таку. Дійсний і конструктивний харизматичний експерт завжди поєднує компетентність зі світоглядним діалогом та співтворчістю.

У підрозділі 3.4. «Актуальність харизми у медійному просторі та екранних мистецтвах» доведено, що медіа здебільшого подають харизматика як «людину граючу». Відзначено, що медійну харизму можна охарактеризувати як такий екзистенціальний шарм людини, що підготовлений і поданий загалу спеціальними засобами виразності. Медійна харизма – це харизма «оброблена», напрацьована та підкреслена за допомогою таких інструментів, як світло, монтаж, музика, різноманітні способи зйомки тощо. Доведена суперечливість медійної харизми, що засновується на поєднанні органічного екзистенціального шарму з відпрацьованими і часто маніпулятивними прийомами медійного самовираження, що часто-густо зумовлює її імітаційність.

В залежності від екзистенціального виміру буття, у якому перебуває людина, її харизма набуває того чи іншого рівня медійності. Домінанта демонстративності та самолюбубання, властиві екзистенціально-тілесній та екзистенціально-особистісній медійній харизмі, у випадку екзистенціально-комунікативної харизми, замінюються щирою натхненністю особистості та повнотою розкриття її здібностей і талантів у гуманістичному річищі, що забезпечує їй конструктивну впливовість.

Показано, що харизма у соціальних медіа – це екзистенціальний шарм сучасної людини, що є результатом її волі до масового самовираження й визнання, що реалізується у просторі соціальних медіа та його засобами – медійними матеріалами: фотографіями, графікою, відео-роліками, прямими ефірами, підкастами тощо.

Доведено, що медійна харизма може бути інструментом гри, завдяки якому людина реалізує, в одному випадку – органічний, в іншому – уявний образ себе, у третьому – особистісну потенцію як власну буттєву реальність.

Четвертий розділ «ХАРИЗМА ЛЮБЛЯЧОЇ ПАРИ ТА СІМ'Ї» складається з п'яти підрозділів.

Підрозділ 4.1. «Феномен подвійної харизми пари як прояв комунікативного андрогінізму» присвячено осягненню екзистенціальних особливостей харизми люблячої пари, яка не *імітує* щастя та любов на людях, а щиро переживає їх. Харизма пари у вищому сенсі проявляється як подвійний шарм андрогінних партнерів, які знайшли шлях до себе та одне до одного, розкрили силу і магнетичність не лише власної статі, а й власної особистості й об'єднали свої творчі та життєві здобутки у єдине ціле.

Проаналізовано помітні риси харизматичних пар, які можна назвати критеріями подвійної харизми, що засновуються на певній спільності, схожості або спорідненості чоловіка та жінки. Перш за все, це – спорідненість і

цілісність їх особистостей, що об'єднує їх зовнішню та внутрішню індивідуальну харизму. Важливим виступає і характер взаємодії партнерів у харизматичному союзі, що пов'язаний з цінностями партнерів і коливається від сумісного проведення часу у розвагах, загального процесу пізнання, конкуренції, актуалізації до спільної діяльності й співтворчості одне з одним та оточуючими. Проаналізовано спільну діяльність або місію як окремий критерій подвійної харизми, яка об'єднує мотиви партнерів у їх індивідуальній і парній самореалізації.

У підрозділі 4.2. *«Можливості пари та сім'ї у актуалізації харизми особистості»* показано, що у продуктивному парному союзі, націленому на любов, свободу і співтворчість, відбувається обмін особистісними проявами, а також взаємна актуалізація екзистенціального шарму партнерів. Поглиблення екзистенціально-тілесної харизми людини відбувається, коли партнери досягають взаємного душевного визнання, розуміння сердечних поривів одне одного.

Екзистенціально-особистісна харизма людини у парі розвивається через особистісне визнання на рівні світогляду, інтелекту, творчих цілей, життєвих сенсів і досвіду. Чоловік та жінка бачать перед собою проявлені та реалізовані харизматичні особистості одне одного, що викликає у них своєрідну особистісну емпатію.

Актуалізація екзистенціально-комунікативної харизми людини у люблячій парі відбувається через об'єднання духовної і душевної емпатії, породжуючи цілісну харизматичну гармонію чоловіка й жінки. Така гармонія виникає зі спорідненості душевних проявів харизми партнерів та їх співзвуччя на рівні духовному. Тобто взаємність стає спорідненістю, визнання переходить у співзвуччя і нарешті стає співбуттям, породженим спільною мовою люблячих особистостей.

Доведено, що сім'я утворює світоглядну та ціннісну основу, що втілюється у харизмі особистості, й водночас, спонукає до виявлення екзистенціального шарму людини у тих чи інших його проявах. Унікальний характер взаємодії членів сім'ї проявляється у їх глибинній комплексній пов'язаності як на фізичному, так і на психологічному й екзистенціальному рівнях. З одного боку, сім'я означає певну схожість людини зі своїми рідними, з іншого боку, вона припускає своєрідну особистісну автономію, що створює можливість різнобічної комунікації між членами родини на основі їх унікальності.

У підрозділі 4.3. *«Спільність інтересів, цілей та цінностей як умова харизматичної єдності особистостей»* проаналізовано харизматичну єдність як такий рівень взаємодії та співбуття особистостей, що характеризується взаємною цінністю особистісної харизми одне одного та реалізацією подвійної харизми як у просторі пари, так і за її межами. Це – взаємовплив індивідуального екзистенціального шарму чоловіка та жінки, спрямований на світоглядно-буттєві здійснення кожного з них. Тому харизматична єдність – це і співтворчість особистостей, у якій відбувається взаємна актуалізація та розвиток екзистенціального шарму через щирість співпереживання, цілісність

світогляду та гуманістичність комунікації одне з одним та іншими. В залежності від екзистенціального типу подвійної харизми, така єдність потребує від партнерів спільних інтересів, цілей та цінностей у різному їх співвідношенні, що є запорукою взаєморозуміння і прийняття одне одного у відносинах.

У підрозділі 4.4. «Маніпуляція як шлях до згасання особистісної і подвійної харизми чоловіка та жінки й можливості виходу за її межі» доведено, що раціональність і маніпулятивність призводять до вихолощення душевності партнерів, а також згортання особистісної і подвійної харизми чоловіка та жінки.

Показано, що харизма маніпулюючого партнера у відносинах спрямована на отримання егоцентричної вигоди, тому вона все більше стає неживою і повторюваною, викорінює можливість побудови близькості, адже людина акцентується перш за все на собі й власних інтересах, забезпечуючи собі їх задоволення через пригнічення Іншого. Маніпуляція, заснована на особистісних, матеріальних або соціальних вигодах врешті-решт призводить не лише до згасання харизми партнерів, а й до відчуження їх одне від одного.

Підрозділ 4.5. – «Місія пари та сім'ї як фактор об'єднання особистих творчих здобутків чоловіка та жінки у суспільстві» присвячений аналізу важливості спільної гуманістичної місії андрогінних, люблячих чоловіка та жінки, що актуалізує харизму пари у вищих її проявах. Така місія попереджає особистісне відчуження, міцно об'єднує чоловіка та жінку у будь-які часи і створює спільне поле для харизматичної самореалізації та співтворчості у союзі коханих і сім'ї, що виникає на цій основі. У процесі служіння гуманістичній місії відносини харизматичної пари і сім'ї набувають нових сенсів і якості, тому така пара або сім'я не лише поглиблює любов і харизму обох партнерів, а й викликає щиру увагу, довіру та визнання у соціумі або навіть світі.

Доведено, що спільна місія, якій служать близькі люди, батьки та діти, виступає найвиразнішим проявом харизми сім'ї. Партнерство, у якому створюються сприятливі умови для реалізації харизми кожного члена сім'ї стає харизматичним партнерством, що виходить за рамки лише родинного кола та родових завдань у простір творення вчинків, відносин, різноманітних суспільно значущих проєктів.

П'ятий розділ «ХАРИЗМА ЛІДЕРІВ І СПІЛЬНОТ» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1. «Феномен харизматичного лідерства як чинник об'єднання і розвитку спільноти» обґрунтовується думка про те, що харизматичне лідерство завжди є підкріпленим спільнотою вірних послідовників, які підтримують лідера, залишаючись вільними, або втрачаючи свободу. Тому можна говорити як про особистісну харизму лідера у контексті групової харизми спільноти, так і про харизму спільноти у контексті її взаємодії з лідером. Доводиться, що конструктивна харизматичність лідерства проявляється у створенні згуртованості колег на основі взаємного переживання цілей та цінностей, у певному пафосі їх колегіальної філософії та щирості, з якою вони її реалізують у партнерстві з лідером та одне з одним.

Проаналізовано авторитарне харизматичне лідерство як такий процес взаємодії лідера з послідовниками, що передбачає зосередження сили в руках лідера шляхом владного впливу його екзистенціального шарму, забезпечує йому першість у прийнятті ключових рішень, пов'язаних зі спільнотою, а також повноваження щодо вибору місії спільноти та форм її реалізації.

Осмислено феномен гуманістичного харизматичного лідерства як такої системи відносин лідера та послідовників, що дає їм свободу самовираження і актуалізує харизматичний потенціал у спільноті, й через співпереживання та співтворчість сприяє здійсненню як індивідуальної, так і спільної місії її учасників. Показано, що харизматичний лідер може актуалізувати харизматичну спільноту, у якій відбувається об'єднання, спільна реалізація і розвиток екзистенціального шарму усіх її учасників.

У підрозділі 5.2. *«Харизматичний політичний лідер в контексті демократичного, авторитарного, тоталітарного суспільства: конструктивні й деструктивні прояви»* усвідомлюється, що харизматичний політичний лідер у демократичному, авторитарному чи тоталітарному суспільствах зовсім по-різному реалізує власний екзистенціальний шарм шляхом створення актуальної ідеології як філософії суспільного життя – від розвитку свободи думки і дії за умов демократії до її обмеження в авторитарних системах і майже повного заперечення у просторі тоталітаризму.

У підрозділі 5.3. *«Харизматичне лідерство у професійному колективі»* розгортається положення про те, що імітація та формалізація харизматичного лідерства може виникати через вибір лідером і його колегами діяльності та займання посади, що не відповідає поклику душі, а лише забезпечує задоволення егоцентричних потреб і амбіцій. Обираючи діяльність, що не є властивою їх щирим вподобанням, ні лідер, ні його послідовники не зможуть реалізувати свій харизматичний потенціал.

Доведено, що у річищі «сродної» праці харизматичне лідерство у професійному колективі набуває дійсних гуманістичних проявів і здатне викликати щире довготривале прихильність послідовників лідера, який не використовує ігрових ролей та маніпулятивних прийомів. У випадку, коли колектив складає групу професіоналів, які є сердечно прив'язаними до своєї справи, ця прихильність складає найсприятливішу основу і для ефективності, і для харизматичної самореалізації його членів та лідера.

Дійсне гуманістичне, конструктивне харизматичне лідерство у професійному колективі засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й на його особистісних і комунікативних якостях, а також щирій прихильності власній діяльності. У своїх вищих проявах таке лідерство означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників і здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної гуманістичної місії.

ВИСНОВКИ

- Харизма у дослідженні розуміється як виявлений та реалізований екзистенціальний шарм, що актуалізує Іншого і суспільство в цілому на конструктивні трансформації. Харизма є світоглядною характеристикою людини та спільноти, що, за умови своєї пробудженості та цілісності, надає їм не лише перевагу у соціумі завдяки особистим досягненням, а й виражається у щирій любові та розумінні себе та інших. Цілісність світогляду харизматичної людини приводить як до поглиблення якостей індивідуальної харизми, так і до розширення її до масштабу харизми пари, сім'ї, професійного колективу, спільноти.

- Можна говорити про конструктивну і деструктивну харизму людини та спільноти, критерієм яких умовно виступають щира життєвість, що реалізується через творче здійснення місії, або ж ігрова життєвість, що реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження.

- У реаліях сучасних індустріальних та комерціалізованих суспільств харизма все більше монологізується, вихолощуючи душевність і особистісну глибину, редукуючись під впливом волі харизматичних лідерів та їх послідовників до влади та слави. Існує потреба комплексного осмислення феномену харизми в бутті людини та спільноти, її дійсних та імітаційних проявів, а також екзистенціальних та світоглядних основ, які спрямовують розвиток і самореалізацію особистості та спільноти особистостей. Тому виокремлюється авторський підхід *метаантропології харизми* – методологічної стратегії, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари та спільноти, їх світоглядно-екзистенціальні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. У межах даного підходу аналізуються тілесність, духовність та душевність як прояви харизматичних особистостей, цілісність яких породжує їх дійсний екзистенціальний шарм. При цьому виокремлюються екзистенціально-тілесна, екзистенціально-особистісна та екзистенціально-комунікативна харизма як вияви людини, яка має відповідні до них буденний, особистісний та філософський типи світогляду.

- Харизма може бути як внутрішньою (проявленою на рівні світогляду, світовідношення, вчинків та творчих результатів особистості), так і зовнішньою (вираженою за допомогою яскравого іміджу, привабливих форм тіла, з одного боку, та спеціальних поведінкових прийомів, – з іншого). Внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна є харизмою інтелектуальності. Зовнішня харизма є екзистенціально-тілесною – харизмою привабливості. На основі перших двох типів харизми виникає і третій, це – цілісна харизма як екзистенціально-комунікативна харизма.

- Екзистенціально-тілесна харизма, що виникає у буденному бутті людини та суспільства, означає деактуалізованість особистості й підкреслення

фізичної привабливості, «магнетичності» тіла як чоловіка, так і жінки. Така харизма виражає домінанту в людині душевності, емоційності та вітальності, надмірну акцентованість на статевих ознаках і зовнішніх їх проявах у процесі соціального самовираження, а також культивувацію матеріальних цінностей, продиктованих масовою культурою.

- Екзистенціально-особистісна харизма – це такий екзистенціальний шарм людини та спільноти, що характеризується усвідомленим виявом власних інтелектуальних здібностей, талантів і активною реалізацією їх, з одного боку, а також маніпуляцією за допомогою них, з іншого. За умови загострення внутрішніх колізій особистості така харизма може набувати деструктивності, авторитарності, егоцентричності, нарцисичності, що призводить до відчуження від Іншого та соціуму. Даний вид особистісного шарму людини актуалізується у граничному бутті людини та суспільства й виникає під впливом бажання виділитися з натовпу, довести свою особистісну унікальність. Екзистенціально-особистісна харизма виражає домінанту в ній інтелектуальності за відсутності душевності.

- Екзистенціально-комунікативна харизма, що виникає у метаграничному бутті людини та суспільства, гармонійно поєднує аспекти екзистенціальної чоловічості як духовності та екзистенціальної жіночності як душевності, а також доповнюється тілесною гармонією. У цьому випадку людина та спільнота набувають повноти, цілісності й дійсності екзистенціального шарму. Екзистенціально-комунікативна харизма людини – це завжди конструктивна харизма, що актуалізує харизму інших.

- Конструктивна (гуманістична) харизма є харизмою відкритості, вона виступає результатом любові до себе та світу, яка посилює людину на шляху активного розвитку та життєвого перетворення. Деструктивна харизма, заснована не на любові до себе, а на пристрасті й жалості до себе, проявляється у нарцисизмі та егоцентризмі, з одного боку, та нетерплячій вимогливості її носія до себе і процесу свого становлення, – з іншого, у авторитарності, бунтарстві, тиранії та диктаторстві як у соціальному, так і в приватному житті.

- Імітаційна харизма заснована на маніпуляції собою, іншими та власною місією. Така маніпуляція відбувається шляхом створення та використання технологій впливу задля самоствердження, влади або успіху. Дійсна конструктивна харизма людини та спільноти виражається у сміливості бути собою та активній самоактуалізації, тому вони знаходять таку мову тіла й особистісного самовираження, що стають зрозумілими для інших, більше того, надихають їх.

- Медійна харизма – це концентрований особистісний шарм людини, підготовлений і поданий загалу спеціальними засобами виразності. Це – харизма оброблена, напрацьована та підкреслена за допомогою таких інструментів як світло, монтаж, музика, різноманітні способи зйомки. Медійна харизма, виступає відтворенням вигідного, прикрашеного засобами медіа образу людини та спільноти, проте у вищих своїх проявах вона стає продовженням їх власного екзистенціального шарму.

Харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження цієї особистості. Це відкриває можливість якісної чоловічої та жіночої самореалізації та відносин, а на цій основі – утворення харизматичної пари у просторі любові, творчості та лідерства.

- Харизма пари у її конструктивних проявах – це духовно-душевна та тілесна цілісність чоловіка та жінки у союзі, яка засновує їх подвійний неповторний екзистенціальний шарм. Критеріями подвійної харизми пари виступають спорідненість, цілісність їх особистостей, характер комунікативної та іншої взаємодії партнерів у харизматичному союзі, що пов'язаний з цінностями партнерів, спільна діяльність та особиста місія, що об'єднують мотиви партнерів у їх індивідуальній і парній самореалізації.

- Екзистенціально-тілесна подвійна харизма виражається у впевненості, фізичній магнетичності й націленості чоловіка та жінки продовжувати життя, народжуючи здорове потомство. Проте, за відсутності особистісного єднання партнерів у союзі, існує лише натяк на подвійну харизму, виражену здебільшого у їх фізичному й статевому єднанні.

- Екзистенціально-особистісна подвійна харизма виражається у помітній інтелектуальній схожості чоловіка та жінки. У випадку, коли прояви фемінності та маскулінності партнерів придушуються волею до саморозвитку, творчості та влади, екзистенціально-особистісна харизма пари може набувати нарцисичного, авторитарного, деструктивного, маніпулятивного характеру.

- Екзистенціально-комунікативна подвійна харизма чоловіка та жінки у союзі виражає їх духовно-душевну цілісність, відкритість та гуманістичність у спілкуванні одне з одним та іншими, у якому вони звертаються одне до одного як до унікального і неповторного харизматичного Ти, що є вартим поваги і захвату. На основі діалогічної цілісної взаємодії харизматичних Я і Ти утворюється харизматичне Ми партнерів. В результаті така пара набуває конструктивної впливовості, формується ментально-чуттєвий взаємозв'язок із послідовниками, виникає глибокий резонанс із ними. У таких союзах партнери здатні давати духовні орієнтири не лише одне одному, а й послідовникам у періоди екзистенціального вакууму, кризи ідентичності та важких соціальних випробувань.

- Харизматична єдність – це співтворчість особистостей, у якій відбувається взаємна актуалізація та розвиток екзистенціального шарму одне одного через ширість співпереживання, цілісність світогляду та гуманістичність комунікації одне з одним та іншими. Для набуття повноти харизматичності такої єдності, чоловікові та жінці необхідно пройти шлях від виявлення унікальності й виключності харизми одне одного, як спільної цінності, до поглиблення харизми у парній взаємодії через досягнення духовно-душевної цілісності.

- Відносини «за розрахунком» через виражену маніпулятивність призводять до вихолощення особистісної і подвійної харизми чоловіка та

жінки. Харизма маніпулятора у таких відносинах спрямована на отримання власної вигоди, тому вона все більше стає неживою і повторюваною, викорінює можливість побудови близькості, адже людина акцентується перш за все на собі й своїх внутрішніх вигодах, забезпечуючи їх отримання через пригнічення Іншого. Маніпуляція, заснована на особистісних, матеріальних або соціальних вигодах врешті-решт призводить не лише до відчуження харизми партнерів, а й до відчуження одне від одного.

- Спільність гуманістичної місії андрогінних, люблячих чоловіка та жінки, актуалізує харизму пари у вищих її проявах. Така місія попереджає особистісне відчуження, міцно об'єднує чоловіка та жінку у будь-які часи і, незважаючи на складність випробувань, створює спільне поле для харизматичної самореалізації та співтворчості у люблячому союзі.

- Сім'я утворює світоглядну та ціннісну основу, що втілюється у харизмі особистості, й водночас, спонукає до виявлення екзистенціального шарму людини у тих чи інших його проявах. Сім'я може бути як джерелом гуманістичної харизматичної сили людини, коли серед рідних і близьких людей існує конструктивна харизматична комунікація, розуміння та співтворчість, так і деактуалізуючим харизму людини началом, коли вони замінюються придушенням та домінуванням. У випадку, коли члени родини стають не лише друзями, а й партнерами, які посилюють одне одного, харизма сім'ї набуває повноти і оновлює їх стосунки.

- Авторитарне харизматичне лідерство – це такий процес взаємодії лідера з послідовниками, що передбачає зосередження сили в руках лідера шляхом владного впливу його екзистенціального шарму, що забезпечує йому першість у прийнятті ключових рішень, пов'язаних зі спільнотою, а також повноваження щодо вибору місії спільноти та форм її реалізації. Харизматичне авторитарне лідерство може проявлятися у здійсненні строгого керівництва, часткового або тотального, а тому обмежувати свободу послідовників, що призводить або до втрати ініціативності, або до появи індивідуалістичних і навіть анархічних тенденцій.

- Гуманістичне харизматичне лідерство – це така система відносин лідера та послідовників, що дає їм свободу самовираження і актуалізує харизматичний потенціал у спільноті, й, через співпереживання та співтворчість сприяє здійсненню як індивідуальної, так і спільної місії її учасників. Харизматичне гуманістичне лідерство здійснює толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності.

- Харизмою спільноти є екзистенціальний шарм групи особистостей, що виникає під впливом харизматичного лідера, у атмосфері актуалізуючої або маніпулятивної комунікації. Таке об'єднання у спільноті може мати як деструктивну, так і конструктивну мету і прояви у суспільстві.

- Учасники деструктивної авторитарної харизматичної спільноти об'єднують свій екзистенціальний шарм під тиском харизматичного лідера задля здійснення тиску на суспільство, що може призвести до його занепаду

або навіть знищення. Вони взаємодіють одне з одним на основі амбіцій, цікавості чи внутрішнього болю, й, скеровуючись ними, підтримують маніпулятивну діяльність лідера. Члени гуманістичної конструктивної спільноти проходять шлях від практичної взаємодії до харизматичної актуалізації у діалогічній співтворчості під керівництвом лідера, що приводить до завершених результатів, які мають конструктивні соціальні та екзистенціальні наслідки.

- У суспільстві буденного буття харизматичне лідерство буде спрямовувати спільноту у напрямку вираження та реалізації екзистенціально-тілесної групової харизми, при цьому сам лідер такої спільноти може проявляти екзистенціально-особистісну харизму. Комунікація учасників спільноти у просторі такого лідерства буде відбуватися за принципом відзеркалення послідовниками лідера або одне одного, і разом з тим – підпорядкування, поклоніння лідерові.

- Суспільство у його граничному бутті демонструє екзистенціально-особистісне харизматичне лідерство з акцентом на інтелектуальність. Лідер може утворювати спільноти з екзистенціально-особистісною груповою харизмою, у яких комунікація та взаємодія учасників буде реалізовуватись за принципами конкуренції.

- Харизматичне лідерство набуває якісно нових принципів комунікації та забезпечує послідовникам конструктивні особистісні трансформації у метаграничному бутті суспільства, актуалізуючи екзистенціально-комунікативну харизму спільноти. Комунікація учасників такої спільноти з лідером та одне з одним реалізується за принципами взаємодоповнення, взаємопосилення та співтворчості, що не лише очищує їх взаємодію від постійного віддзеркалення та конкуренції, а й веде до визнання групової харизми соціумом та іншими спільнотами.

- Харизматичний політичний лідер у авторитарному, тоталітарному чи демократичному суспільствах реалізує власний екзистенціальний шарм шляхом створення актуальної ідеології як філософії суспільного життя – від розвитку свободи думки і дії за умов демократії до її обмеження в авторитарних системах і майже повного заперечення у просторі тоталітаризму.

- Імітація та формалізація харизматичного лідерства може виникати через вибір лідера або його колег діяльності, що не відповідає поклику їх душі, а лише забезпечує їм задоволення тих чи інших потреб та отримання вигідної посади. Обираючи діяльність, що не є властивою їх щирим вподобанням, ні лідер, ні його послідовник не зможуть реалізувати свій харизматичний потенціал.

- Дійсне харизматичне лідерство у професійному колективі базується не лише на управлінській компетентності лідера, а й на його особистісних і комунікативних якостях, а також щирій прихильності власній діяльності. У своїх вищих проявах таке лідерство означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної місії.

**Основні положення дисертаційного дослідження
викладені у таких публікаціях автора:**

Статті, опубліковані у виданнях,

індексованих у Scopus і Web of Science

1. Podlevska N., **Krylova V.**, Hereha M., Halukha L., Panochko M. (2024). Intercultural communication in ukrainian higher education institutions. *Conhecimento & Diversidade, Niterói, v. 16, n. 42 Abr./Jun.* <https://doi.org/10.18316/rcd.v16i42.11683>
2. Nikitchenko L., **Krylova V.**, Arkushyna H., Davydova Z., Samborska O. (2024). Innovative approaches to learning and teaching in ukrainian higher education. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS) v.17, n.1, Jan-Mar*, p. 495-505. <http://dx.doi.org/10.14571/brajets.v17.n1.495-505>
3. Krylova S., **Krylova V.**, Manoylo N., Gerasymova E., Tabler T. (2024) «Knowledge and Power Relationships between Artificial Intelligence and the Human Condition: Reflections from Contemporary Social Philosophy» *Interacción y Perspectiva. Revista de Trabajo Social Vol. 14 No 2 / julio-septiembre*. p. 360- 370. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909683>

Статті у зарубіжних виданнях та наукометричних базах даних

4. Krylova V. (2024). The phenomenon of human charisma on social media: modern challenges and tendencies. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences, No. 2*. p. 65-73. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2024-2-9>
5. Крилова В. (2023). Харизматична єдність чоловіка та жінки у люблячій парі: екзистенціальні й світоглядні вияви. *Interdisciplinary journal «Scientific-Discussion» № 82*. С. 10-15. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf>
6. Крилова В. (2023). Сутнісні ознаки харизми і геніальності людини: компаративістський аналіз на основі метаантропології харизми. *Knowledge, Education, Law, Management. № 6 (58)*. С. 66-72. <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.6.11>
7. Крилова В. (2024). Буттєві прояви конструктивної та деструктивної харизми людини. *Knowledge, Education, Law, Management. № 1 (61)*. С. 97-103. <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.1.14>
8. Krylova V. (2024). Charisma of a community as a result of the values unity of its participants: a socio-meta-anthropological analysis. *Interdisciplinary journal «Scientific-Discussion» № 90*. P. 45-50. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2024/07/Scientific-discussion-No-90-2024.pdf>

9. Крилова В. (2024). Харизматичне лідерство як чинник об'єднання і розвитку спільноти. *Мультиміждисциплінарний міжнародний журнал «Věda a perspektivy»*. № 9 (40). SÉRIE “Filozofie”. С. 344-356. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-9\(40\)-343-356](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-9(40)-343-356)

10. Крилова (Світла), В. (2024). Харизматичний лідер і спільнота в контексті авторитарного, тоталітарного та демократичного суспільства. *Мультиміждисциплінарний міжнародний журнал “Věda a perspektivy”*. Вип. 12 (43). SÉRIE “Filozofie”. С. 289-306. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-12\(43\)-289-306](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-12(43)-289-306)

11. Крилова, В. (Світла В.). (2024). Осмислення проблеми харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі. *Interdisciplinary journal «Scientific-Discussion»* № 96. С. 5-13. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2025/01/Scientific-discussion-No-96-2024.pdf>

Статті у фахових періодичних виданнях

12. Крилова В. (Світла В.) (2022). Харизма людини як духовно-душевна та тілесна цілісність: метаантропологічний аналіз. *Культурологічний альманах. Серія «Філософія»*. Вип. 3. С. 131-136. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.18>

13. Крилова В. (Світла В.) (2022). Світогляд харизматичної людини: прояви та динаміка. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 39*. С. 28-33. <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.5>

14. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма викладача в екзистенціальних вимірах буття. *Вища освіта України N. 1 (88)*. С. 87- 95. DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.1(88).11

15. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма і краса людини: аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Випуск 46, с. 93–99. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.11>

16. Крилова В. (Світла В.) (2023). Текст як результат харизми автора. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 40*. С. 27-31. <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.5>

17. Крилова В. (Світла В.) (2023). Екзистенціальні та світоглядні основи харизми людини та їх особливості в соціокультурному просторі. *Культурологічний альманах. Серія «Філософія»*. Вип. 1. С. 251-256. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.34>

18. Крилова С., **Крилова В. (Світла В.)** (2023). Харизма людини у еру інформаційних технологій та мас-медіа. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 47. С. 84–91. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.10>

19. Крилова С., **Крилова В. (Світла В.)** (2023). Феномен академічної харизми вченого в науці та освіті. *Вища освіта України № 2 (89)*. С. 46- 52. DOI 10.32782/UDU-VOU.2023.2(89).06

20. Крилова В. (Світла В.) (2023). Екзистенціально-комунікативні основи харизми експерта як чинник соціального визнання. *Культурологічний альманах. Вип. 2*. С. 191-196. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.26>

21. Крилова В. (Світла В.) (2023). Феномени харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 48, С. 79–85. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.10>

22. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма люблячої пари як прояв комунікативного андрогінізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 42*. С. 76-81. <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.13>

23. Крилова (Світла) В. (2023). Актуалізація харизматичного потенціалу людини у просторі люблячої пари. *Перспективи. Соціально-політичний журнал. Вип. 3*. С. 12-19. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.3.2>

24. Крилова В. (Світла В.) (2024). Медійна харизма як результат поєднання екранного образу і реальних рис особистості та її прояви у кінематографі. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 48*. С. 57-63.

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.9>

Матеріали тез конференцій:

25. Крилова (Світла) В. (2023). Екзистенціальні аспекти харизми чоловіка та жінки в сучасному світі. *Prospects of modern science and education. The 5th International scientific and practical conference»* (February 07 – 10, 2023. Stockholm, Sweden). International Science Group. P. 492-496. 664 p.

26. Крилова В. Харизма експерта як чинник соціально-комунікативного успіху. I Матеріали міжнародного наукового симпозиуму «Соціальні комунікації: виклики сьогодення (до Дня журналіста)» 06 червня 2023 року. 388 с. С. 70-73.

27. Крилова В. (2023). Прояви дійсної та імітаційної харизми в бутті людини Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] – Випуск 49. Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 122 с. с. 9-13.

28. Крилова В. (2023). Екзистенціальні трансформації харизми і краси в бутті людини. *Actual problems of modern science. The 4th International scientific and practical conference* (January 31 – February 3, 2023. Boston, USA). International Science Group. P. 337-340. 492 p.

29. Крилова (Світла) В. (2023). Конструктивні та деструктивні прояви харизми людини та їх критерії. *Scientific directions of research in educational activity. The 6th International scientific and practical conference* (February 14 – 17, 2023. Osaka, Japan). International Science Group. P. 383-387. 545 p.

30. Крилова В. (Світла В.) (2024). Гуманістична місія як чинник харизми андрогінної пари: методологія метаантропології та андрогін-аналізу. *VIII Міжнародна науково-практична конференція «Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності»* (29-30 червня

2023 року). Проблема гуманізму в умовах війни та миру. Збірник наукових праць / За ред. Н. Хамітова і С. Крилової. К.: КНТ, 2024. С. 106-106. 208 с.

31. Крилова (Світла) В. (2024). Специфіка впливу сім'ї на актуалізацію харизми особистості. *World educational trends: lifelong learning in the information society*. The 7th International scientific and practical conference (October 15 – 18, 2024. Athens, Greece). International Science Group. P. 221-224. 337 p.

32. Крилова (Світла) В. (2024). Формальна і неформальна харизма лідера спільноти. The 8th International scientific and practical conference “Modernization of innovative development of professional education” (October 22 – 25, 2024. Amsterdam, Netherlands). International Science Group. 318 p. P. 231-234.

АНОТАЦІЯ

Крилова В.О. Феномен харизми в бутті людини та спільноти.

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 033 – філософія (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії). Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

У даному дослідженні проведено комплексний та системний аналіз феномену харизми в бутті людини та спільноти, її дійсних та імітаційних проявів, а також екзистенціальних та світоглядних основ, які спрямовують розвиток і самореалізацію особистості та спільноти особистостей.

Відзначено, що питання харизми пов'язане не лише з особистісним, а й з соціальним буттям людини. Харизма людини як екзистенціальна сила та шарм дає їй можливість притягувати увагу, впливати, актуалізовувати інших у співтворчості або маніпулювати ними, змінюючи при цьому, навіть хід історії. Виявлена і розвинута харизма сприяє досягненню повноти життя і самореалізації людини у суспільстві. Конструктивна харизма, як показник зрілості й цілісності людини та спільноти, дає можливість розширювати власну відповідальність у різних сферах життя, розвиваючи їх та проявляючи у них креативність.

Основою дослідження виступає низка методологічних підходів, серед яких теоретично значущим став концептуальний підхід до харизми М. Вебера, що дав можливість осягнути як особистісні, так і соціальні виміри цього феномену. Для усвідомлення конструктивних і деструктивних проявів харизми у спільноті та соціумі плідними стали ідеї, запропоновані у гуманістичному психоаналізі Е. Фромма, який дослідив біофільну і некрофільну орієнтацію особистості. Філософія діалогу М. Бубера дозволила осмислити відносини харизматичної особистості у парі та сім'ї, а також харизматичного лідера у спільноті за моделями «Я – Воно», «Я – Ти». Філософія Й. Хейзинги дозволила усвідомити феномен харизми в контексті ігрової діяльності людини у суспільстві.

Методологічний підхід В. Андрущенка, застосований до феномену організованого суспільства й до свободи в бутті людини та країни, виявився

евристично цінним для осмислення конструктивної харизми. Продуктивною стала методологія метаантропології, розроблена Н. Хамітовим, яка дозволила усвідомити екзистенціальні й соціокультурні трансформації носія харизми і його світогляду в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття людини. Значущою виступила методологічна стратегія соціальної метаантропології С. Крилової, яка дала можливість розглянути феномен суб'єкта харизми в контексті його суспільного буття, осягнувши специфіку групової харизми спільноти. При осмисленні гендерних особливостей у діяльності й життєвому світі харизматичної особистості плідним виявився підхід андрогін-аналізу Н. Хамітова і С. Крилової, що дозволив проаналізувати критерії конструктивної цілісності харизматичної особистості, пари та сім'ї особистостей, поєднаних любов'ю. В результаті була розроблена авторська методологічна стратегія – *метаантропологія харизми*, яка дозволила зробити ряд евристичних висновків щодо буття носія харизми та харизматичної спільноти в суспільстві. Дана стратегія дозволяє комплексно і системно осягнути феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції.

Осмислення екзистенціальних типів харизми у контексті означених вище вимірів буття у рамках метаантропології харизми привело до розгортання нами підходу, згідно з яким набуття людиною філософського світогляду спонукає актуалізацію дійсних конструктивних проявів харизми у спільноті та суспільстві через взяття відповідальності за себе, свій життєвий і творчий шлях, відносини, а також відданість цілям та сенсам свого буття.

Дані методологічні підходи були реалізовані на основі загальнонаукових методів пізнання, серед яких варто виділити герменевтичний і компаративістський підходи, які дають можливість коректно витлумачувати наукові тексти та здійснювати порівняння їх ідей з життям, а також біографічний підхід, що дозволив здійснити аналіз харизми на основі прикладу конкретних особистостей та спільнот.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми. У роботі доведено, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати і впливати на інших, тоді як в найбільш конструктивних формах харизма є здатність надихати і вести за собою гуманістично, без маніпуляцій, яка зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти.

Евристична продуктивність метаантропології харизми полягає у тому, що у межах даного підходу аналізуються тілесність людини, духовність та душевність як прояви харизматичної особистості, цілісність якої породжує її дійсний екзистенціальний шарм.

Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах

виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію.

У роботі доведено, що у буденному бутті людини особистісна харизма здебільшого підмінюється фізичною магнетичністю та яскравою зовнішністю, як чоловічою, так і жіночою. Тому виникає зовнішня харизма, що визначається як екзистенціально-тілесна або харизма привабливості.

Виявлено, що у граничному бутті людини пробуджується внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна, що виступає харизмою інтелектуальності. Така харизма зазвичай набуває егоцентричного характеру, тому стає засобом маніпуляції. У цьому вимірі буття людина та спільнота воліють створювати та використовувати різноманітні технології харизми з метою підкорити собі послідовників, соціум, і навіть увесь світ, що говорить про нецілісність такої харизми.

У дисертації проаналізовано, що у метаграничному бутті людини виникає екзистенціально-комунікативна або цілісна харизма, що гармонійно поєднує тілесне, духовне і душевне начала людини. Даний тип харизми передбачає відкритість до діалогу, щирість, здатність до актуалізації харизми інших та співтворчості з ними, тому проявляється як на рівні особистості, так і у парі й у спільноті харизматиків.

У дослідженні обґрунтовані поняття дійсної та імітаційної харизми людини. Визначено, що імітаційна харизма демонструє особистісну нецілісність й виражає відмову людини від щирості заради раціональної прорахованості, маніпуляції замість актуалізації, що дає відчуття безпеки і влади над собою та Іншим. Імітаційна харизма виступає вдаваням, технологічним екзистенціальним шармом, який не надихає послідовників, а маніпулює ними та контролює їх. Дійсна харизма людини, у конструктивних її проявах, розкривається у сміливості бути собою і виступає таким проявом екзистенціального шарму людини і спільноти, що характеризується цілісністю, органічністю, щирістю та відкритістю до діалогу.

Доведено, що дійсна харизма може мати конструктивний і деструктивний характер. Критерієм конструктивної (гуманістичної) харизми є щира життєвість, що реалізується через творче й людяне здійснення своєї місії у суспільстві, критерієм деструктивної харизми є те, що вона реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження, направлено на оволодіння Іншим. Імітаційна харизма є апіорі деструктивною, виключаючи ті її модуси, коли вона зовсім не впливає на оточуючих.

Усвідомлено, що пара люблячих чоловіка та жінки, які виявили та реалізували харизму на особистісному рівні, за умови особистісного діалогу може утворювати подвійну харизму (харизму пари). Така харизма проявляється у союзі, в якому партнери об'єднали свої творчі й життєві здобутки у єдине ціле, зберігаючи свободу самореалізації.

Осмилено феномен конструктивної харизми сім'ї як цілісної спільноти батьків і дітей, що проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності. У такій сім'ї співтворчість реалізується на основі любові, свободи, поваги, актуалізації харизми, лідерського харизматичного потенціалу усіх її членів.

Досліджено феномен харизми різноманітних спільнот, що виникає у процесі об'єднання харизми особистостей з метою здійснення спільної місії і виражається у харизматичній комунікації.

Визначені провідні харизматичні образи інтелектуалів сучасності, які максимально впливають на суспільні процеси – вченого, викладача університету, експерта, актора, харизма яких посилюється, коли вони виступають ще й медійними персонами. Академічна харизма, яка виявляється в ученого та викладача університету, здатна впливати не лише на професійну спільноту, а й на суспільство в цілому, розвиваючи у його членів критичне і креативне мислення.

Досліджено питання харизматичної комунікації у спільноті, що реалізується у рамках комунікативної системи «лідер – послідовник», «послідовник – послідовник» та «спільнота – оточуючі». Запропоновано поняття «конструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-суб'єктною, і «деструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-об'єктною, що визначають конструктивність або деструктивність спільноти. Прикладом деструктивної спільноти з суб'єкт-об'єктною харизматичною комунікацією є тоталітарні (неототалітарні) спільноти, в тому числі релігійні.

Харизматична комунікація стає конструктивною лише у випадку, коли відбувається на рівні діалогу харизматичних Я і Ти, які приймають екзистенціальний шарм одне одного, акцентуються на ньому і реалізуються у співтворчості, яка збагачує суспільство.

У роботі доведено, що сім'я глибинно впливає на особистісне ядро харизматичної людини та її світоглядні цінності. Сім'я може бути як джерелом життєвої сили людини, що актуалізує її харизму, так і деактуалізуючим харизму людини началом, у випадку, коли серед її членів реалізується деструктивна харизматична комунікація.

Усвідомлено, що конструктивна харизматична комунікація у сім'ї – це така комунікація, у якій кожен член родини відчуває свою цінність, значущість і має свободу для виявлення та реалізації харизми, властивої лише йому. Така комунікація породжує групову харизму сім'ї.

Доведено, що харизматичне лідерство у сім'ї як спільноті рідних людей засновується на виявленій та реалізованій у взаємодії між ними харизмі одного або декількох її членів, що дає імпульс харизматичного розкриття іншим членам родини.

Осмилено, що діяльність конструктивного харизматика як лідера спільноти може бути означена як гуманістичне і демократичне харизматичне лідерство. Таке лідерство означає толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності.

Розвинуто положення про те, що деструктивні прояви харизматичного лідера у спільноті проявляються у формі його авторитарності або тоталітарності, що формує відповідні типи суспільства. Авторитарне харизматичне лідерство виражається в домінанті лідера спільноти замість акценту на її місії, водночас постулюючи зворотне. Наростання акценту на особистості лідера і «абсолютній правильності» його світогляду робить його тоталітарним харизматичним лідером, що призводить до повної нетерпимості до позицій опонентів і прагнення знищити їх.

Доведено, що людяність є основою конструктивної харизми спільноти як професійного колективу за умови особистісної і творчої єдності його членів. При гуманному керівництві лідера харизматична комунікація стає справжнім мистецтвом співтворчості учасників колективу. У такій атмосфері, з одного боку, кожен демонструє готовність зробити власний внесок на благо загальної місії, а з іншого, – проявити теплоту розуміння один одного та відкритість до ідей колег. В результаті такої духовно-душевної єдності, вмотивованості та цілеспрямованості професійний колектив неодмінно набуває харизми та випромінює її у світ.

Осягнені феномени харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі та проаналізований вплив, який вони здійснюють на відносини у парі та соціальну реалізацію. Доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження особистості.

Досліджено феномен медійної харизми як відтвореного засобами медіа образу. Медійна харизма, в залежності від екзистенціального виміру буття людини та її світогляду, може виражатися як демонстративність та маніпулятивність, у вищих же своїх проявах стає продовженням її конструктивної харизми.

Розгорнуто поняття конструктивного (гуманістичного) харизматичного лідерства, що є об'єднуючим чинником ефективної демократичної спільноти. У професійному колективі таке лідерство засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної гуманістичної місії.

Ключові слова: харизма, дійсна харизма, імітаційна харизма, людина, спільнота, суспільство, буття людини, світогляд, екзистенціальні виміри, соціокультурні виміри, академічна харизма, харизма експерта, медійна харизма, мистецтво, харизма пари, харизма спільноти, любов, актуалізація, маніпуляція, метаантропологія, метаантропологія харизми.

ANNOTATION

Krylova V.O. Phenomenon of charisma in human and social being.
Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 033 – philosophy (09.00.03 – social philosophy and philosophy of history). Ukrainian state university named after Mikhaylo Drahomanov.

This study provides a comprehensive and systemic analysis of the phenomenon of charisma, its real and imitative manifestations in the existence of man and community, as well as existential and ideological foundations, which guide the development and self-realization of personality and the community of personalities.

It is noted that the issue of charisma is associated not only with personal, but also with social human being. Human charisma as an existential force and charm gives a man an opportunity to attract attention, influence, actualize others in co-creation or manipulate them, thereby changing even the course of history. The revealed and developed charisma contributes one's achievement of the fullness of life and self-realization of a person in society. Constructive charisma as an indicator of maturity and integrity of a person and a community makes it possible to expand one's responsibility in different spheres of life, developing them and showing creativity in them.

The basis of the study is a number of methodological approaches, among which the conceptual approach to charisma by M. Weber became theoretically significant, which made it possible to comprehend both the personal and social dimensions of this phenomenon. For the awareness of constructive and destructive manifestations of charisma in the community and society, the ideas proposed in the humanistic psychoanalysis of E. Fromm, who studied the biophilic and necrophilic orientation of the personality, are fruitful. The philosophy of dialogue by M. Buber made it possible to comprehend the relationships of a charismatic personality in a couple and a family, as well as a charismatic leader in a community according to the models «I – It», «I – You». The philosophy of J. Huizinga allowed us to understand the phenomenon of charisma in the context of human play activity in society.

The methodological approach of V. Andrushchenko, based on the phenomenon of organized society and freedom in the existence of a person and a country, turned out to be heuristically valuable for understanding constructive charisma. The methodology of meta-anthropology developed by N. Khamitov became productive, which allowed us to understand the existential and sociocultural transformations of the bearer of charisma and his worldview in ordinary, boundary and meta-boundary dimensions of human being. The methodological strategy of social meta-anthropology by S. Krylova, which allowed us to consider the phenomenon of the subject of charisma in the context of its social being, while comprehending the specifics of the group charisma of the community, became significant. While understanding gender characteristics in the activity and life world of a charismatic personality, the androgynous analysis approach of N. Khamitov and S. Krylova proved fruitful, which allowed us to analyze the criteria for the constructive integrity

of a charismatic personality, a couple, and a family of personalities, united by love. As a result, the author's methodological strategy – *the meta-anthropology of charisma* was developed, which allowed us to make a number of heuristic conclusions about being of a bearer of charisma and a charismatic community in society. This strategy allows for a comprehensive and systematic understanding of the phenomena of a real and imitative charisma of a person, a couple, and a community, their existential, ideological, socio-cultural aspects, and potentials.

Understanding the existential types of charisma in the context of the above-mentioned dimensions of being within the framework of the meta-anthropology of charisma has led us to develop an approach, according to which, the acquisition of a philosophical worldview by a person encourages the actualization of real constructive manifestations of charisma in a community and society through taking responsibility for oneself, one's life and creative path, relationships, as well as commitment to the goals and meanings of one's being.

These methodological approaches were implemented on the basis of general scientific methods of cognition, among which it is necessary to highlight the hermeneutic and comparative approaches, which make it possible to correctly interpret scientific texts and compare their ideas with life, as well as the biographical approach, which allowed to analyze charisma, based on the example of specific personalities and communities.

The scientific novelty of the dissertation research consists in the creation of a holistic concept of charisma of a person and a community and, on the basis of classical and modern approaches to the phenomenon of charisma, the development of a new author's methodology – the meta-anthropology of charisma. The work proves, that in a broad sense charisma can be defined as an existential charm and magnetism, the ability to inspire and influence others, while in its most constructive forms charisma is the ability to inspire and lead humanistically, without manipulation, conditioned by the spiritual and soulful integrity of a personality and a community.

The heuristic productivity of the meta-anthropology of charisma is, that within the framework of this approach, human corporeality, spirituality and soulfulness are analyzed as manifestations of a charismatic personality, the integrity of which generates its real existential charm.

Meta-anthropology of charisma is a methodological strategy that systematically studies the phenomena of real and imitative charisma of a person, couple and community, their existential, ideological, socio-cultural aspects and potentials in the ordinary, boundary and meta-boundary dimensions of human being. In these dimensions, existentially-corporeal, existentially-personal and existentially-communicative types of human charisma are distinguished, which correspond to a certain extent to the ordinary, personal and philosophical types of worldview. In the coordinates of this approach, the charisma of a person can develop to the integrity of corporality, soulfulness and spirituality, generating constructive existential charm and creative existential communication.

The work proves that in ordinary human being, personal charisma is mostly replaced by physical magnetism and a bright appearance, both male and female.

Therefore, external charisma arises, defined as existential-corporeal or charisma of attractiveness.

It was revealed, that in boundary being of a person, internal charisma awakens as an existentially-personal, which acts as a charisma of intellectuality. Such charisma usually acquires an egocentric character, therefore it becomes a mean of manipulation. In this dimension of being, a person and a community prefer to create and use various technologies of charisma in order to subjugate followers, society, and the whole world, which shows the incompleteness of such charisma.

The dissertation analyzes that in the meta-boundary being of a person, existential-communicative or holistic charisma arises, harmoniously combining the corporeal, spiritual and soulful principles of a person. This type of charisma implies openness to dialogue, sincerity, the ability to actualize the charisma of others and co-creation with them, therefore it manifests itself both at the level of the personality, and in a couple, and in a community of charismatics.

The study substantiates the concepts of real and imitative charisma of a person. It is determined, that imitative charisma demonstrates personal incompleteness and expresses a person's refusal of sincerity for the sake of rational calculation, manipulation instead of actualization, which gives a sense of security and power over oneself and the Other. Imitative charisma acts as a feigned, technological existential charm, that does not inspire followers, but manipulates and controls them. Real charisma of a person in its constructive manifestations is revealed in the courage to be oneself and acts as such a manifestation of the existential charm of a person and a community, characterized by integrity, organicity, sincerity and openness to dialogue.

It has been proven, that real charisma can be constructive and destructive. The criterion of constructive (humanistic) charisma is sincere vitality, realized through creative and humane fulfillment of one's mission in society, the criterion of destructive charisma is that it is realized in the process of manipulative egocentric self-expression, aimed at mastering the Other. Imitative charisma is a priori destructive, excluding those of its modes, when it does not influence others at all.

It is realized, that a pair of loving men and women, who have identified and realized charisma on a personal level, can form a double charisma (charisma of a couple) in a personal dialogue. Such charisma manifests itself in a union, in which partners have combined their creative and life achievements into a single whole, preserving the freedom of self-realization.

The phenomenon of constructive charisma of a family as an integral community of parents and children is understood, which manifests itself in the co-creative interaction of its members, consisting of a partnership unity. Co-creation in such a family is released on the basis of love, freedom, respect, actualization of charisma, leadership and charismatic potential of all its members.

The phenomenon of charisma of various communities, which arises in the process of uniting the charisma of personalities with the purpose of implementing a joint mission and is expressed in charismatic communication, is studied.

The leading charismatic images of modern intellectuals, who have the greatest influence on social processes are identified – a scientist, a university teacher, an expert, an actor, whose charisma is enhanced when they also act as media

personalities. Academic charisma, manifested in a scientist and a university teacher, is capable to influence not only on the professional community, but also society as a whole, developing critical and creative thinking in its members.

The issue of charismatic communication in a community, implemented within the framework of the communication system «leader – follower», «follower – follower» and «community – others», are studied. The concept of «constructive charismatic communication», which is subject-subject, and «destructive charismatic communication», which is subject-object, are proposed, determining the constructiveness or destructiveness of a community. An example of a destructive community with subject-object charismatic communication are totalitarian (neo-totalitarian) communities, including religious ones.

Charismatic communication becomes constructive only when it occurs at the level of dialogue between the charismatic I and You, accepting each other's existential charm, focusing on it and are realized in co-creation, which enriches society.

The work proves, that family has a profound influence on the personal core of a charismatic man and his ideological values. The family can be both a source of a person's vital force, actualizing his charisma, and a beginning, that de-actualizes a person's charisma, in the case when destructive charismatic communication is realized among its members.

It is realized, that constructive charismatic communication in a family is such communication, in which each family member feels their value, significance and has freedom to identify and implement the charisma, inherent only to him. Such communication generates group charisma of the family.

It is proved, that charismatic leadership in the family as a community of relatives, is based on the charisma of one or several of its members, identified and implemented in the interaction between them, which gives impetus to charismatic developing to other family members.

It is understood, that the activity of a constructive charismatic person as a leader of the community can be designated as humanistic and democratic charismatic leadership. Such leadership means a tolerant directing of the community, uniting its participants on the basis of actualization of their own exclusivity.

The provisions are developed, that destructive manifestations of a charismatic leader in the community are manifested in the form of his authoritarianism or totalitarianism, which forms the corresponding types of society. Authoritarian charismatic leadership is expressed in the dominance of the community leader instead of an emphasis on his mission, while simultaneously postulating the opposite. The increasing emphasis on the personality of the leader and the «absolute correctness» of his worldview makes him a totalitarian charismatic leader, which leads to complete intolerance of the opponents positions and the desire to destroy them.

It has been proven, that humanity is the basis of the constructive charisma of a community as a professional team, provided there is personal and creative unity among its members. With the humane leadership of the leader, charismatic communication becomes a genuine art of co-creation of the team members. In such an atmosphere, on the one hand, everyone demonstrates a willingness to contribute to

the common mission, and on the other, to show warmth of understanding of each other and openness to the ideas of colleagues. As a result of such spiritual and soulful unity, motivation and purposefulness, the professional collective certainly acquires charisma and radiates it into the world.

The phenomena of male and female charisma in the modern Western world are considered, and the impact, which they have on the relationships in a couple and social realization is analyzed. It is proved, that the charisma of a man and a woman is most significantly manifested in their personality, which, on the one hand, is higher than gender, and on the other hand, it is qualitatively deepened through the sexual nature, determining the direction of self-expression of the personality.

The phenomenon of media charisma as an image, reproduced by means of media is studied. Media charisma, depending on the existential dimension of a person's being and its worldview, can be expressed as demonstrativeness and manipulativeness, in its highest manifestations it becomes a continuation of its constructive charisma.

The concept of constructive (humanistic) charismatic leadership, which is a unifying factor of an effective democratic community, is developed. In a professional collective, such leadership is based not only on the managerial competence of the leader, but means promoting the comprehensive charismatic development of followers and implementing productive, co-creative communication with them on the path to achieving a common mission.

Keywords: charisma, real charisma, imitative charisma, person, community, society, human existence, worldview, existential dimensions, socio-cultural dimensions, academic charisma, expert charisma, media charisma, art, couple charisma, community charisma, actualization, manipulation, meta-anthropology, meta-anthropology of charisma.